

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

כתובת גיורת כשכתב לה מאתיים בתורת בתולה

תיק בית הוראה שע"י בית הדין מס' 18-תש"ס

נושא השאלה

כלה שנתגיירה בגיל 17 שנה, ונישאה לחתן בן עדות המזרח, הציגה העתק כתובתה שכתב ראש הישיבה של החתן, ובכתובה שנכתבה לפי הנוסח האשכנזי, נאמר: "הדא בתולתא שפירתא ויעלת חן מרת ח' תחי' בת אברהם אבינו", ונתחייב לה הבעל "מהר בתולייכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי".

יש לציין שהעתק הכתובה נכתב על טופס רגיל של כתובה, אלא שבקצה השוליים העליונים שלו נכתב "העתק".

השאלות לדיון

- א. כתובת גיורת, כמה היא.
- ב. כתב לה כתובת בתולתא ונמצאת גיורת, האם כתובתה קיימת.
- ג. ההבדלים בין כתובה בנוסח אשכנזי לבין כתובה בנוסח ספרדי.
- ד. מקור התקנה לכתוב העתק מהכתובה ולהשאירו בידי הרבנות, ומה דינה של הכתובה כשנכתב ממנה העתק על טופס רגיל.

תשובה

א. במשנה כתובות יא 3: הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו יתירות על צנות שלש שנים ויום אחד, כתובתן מנה ואין להן טענת צתולים. ופרש"י אין הוא יכול להפסידה אותה מנה ולומר בחזקת בתולה נשאתיך והרי מקחי מקח טעות. וכן פסק הרמב"ם אישות פ"א ה"א וש"ע אבהע"ז סי' סז סעי' ג. וביאר הגר"א: רמב"ם וע"י סעי' יא. ע"כ. ודבריו ל"צ מדוע ציין לרמב"ם ולא למשנה בכתובות יא הנ"ל כמו שצינו צ"י וצ"ח וצ"ח הגולה. ועוד, מדוע ציין לסעי' יא שלא דבר כלל בענין גיורת אלא בקטן

ועכו"ם שקיימו נשותיהם שיש להם כתובה שע"מ כן קיימו. ותירץ הגר"א בורדיאנסקי ז"ל בקובץ זכרון ישע עמי שזו דהרמב"ם כלל את המתגיירת יתר על צת ג' עם בתולה מן הנישואין, והיינו לא מפני שחזקה שנבעלה אלא שדינה כבעולה, והוא עפ"י הירושלמי דבתולה מן הנישואין כתובה מנה דאזדה כן בתולה, ולמד הרמב"ם דה"ה גיורת יתר על צת ג'. וזהו ש"יין הגר"א לרמב"ם.

ב. בתשצ"ן ח"ג סו"ס קעח כתב: ואם כתב לה מאתים והיתה בעולה ורלה ליזוק צנכסיו, כבר אמרו בכתובות נד צ אם רלה להוסיף לה אפילו מאה מנה מוסיף. ולכתוב לבעולה בתולתא כרזון הבעל, לא חיישין כזהא למחזי כשיקרא. וכ"פ בפסקי הלכות לר' דוד פרידמן מקרלין אישות פרק י ח"ג דט"ו אות לח (הוצא בפד"ר כרך יד עמ' 189, שאם חנם או פיתה וכתב מהר בתולייכי לא נפסלה הכתובה, ש"ל שרלה לשעבד עלמו בכל מוהר הבעולה שלא תפסיד על ידו. וכ"פ באגרות משה או"ח ח"ד סי' קיח ואזהע"ז סי' קא דמאחר שהחתן יחתום על הכתובה הרי הסכים לכתובת בתולה ואז ליכא קפידא ומחוייב בכתובת בתולה אף אם באמת אינה בתולה אם לא הטעתה אותו, מאחר דרלה להתחייב בכתובת בתולה לא גרע מתוספת כתובה. ועיי' יד אהרן סי' סו הגה"ט אות טז ואבני אפוד שם אות ז ושבט בנימין סי' רעג, ושם הביאו אחרונים שמחמירים בזה וכתבו שאין לכתוב לה בתולה אפ"י כרזון הבעל. ועיי' מנחת יצחק ח"צ סי' קיא לענין בעולת עלמו שאף אם רלה לכתוב לה מאתים מ"מ לא יכתוב לה בתולתא ובתולייכי.

ובשו"ת עין יצחק ח"א אזהע"ז סי' סז נשאל באחד שנשא בתולה ונדע אחר הנישואין שזינתה מקודם והבעל אינו יודע דבר, אם מחוייבים להודיע לבעל מזה, דהא קיי"ל כנסה בחזקת בתולה ונמלאת בעולה מקח טעות והקדושין בטלים והיא פנויה, ואף לאיסור פנויה אינו רק איסור דרבנן, כ"ז מספקא ליה צמי שעובר על דרבנן בשוגג אם מחוייבים להודיעו היכא דאינו מכשילו בידים. ובתשובה דן שם בעין יצחק בארוכה במחלוקת הראשונים בדין כנסה בחזקת בתולה ונמלאת בעולה אם לריכה קדושין אחרים, והעלה דמשום האיסור שהם חיים צלי קדושין ודאי אין כ"כ חשש, אך איכא איסור דרבנן בודאי משום דהא כנסה בחזקת בתולה ונמלאת בעולה אין לה כתובה, והרי איסור לשהות עם אשתו צלי כתובה, ובעילתו הוי בעילת זנות. ואף דאינו אלא איסור דרבנן לריכים להודיעו ולהפרישו מאיסור שוגג דרבנן, וזיין לנוצ"ק או"ח סי' לה וחמדת שלמה או"ח סי' טז-יח. ועוד כתב דיש להודיע לבעל משום השצת אבדיה, עיי"ש באריכות. ועיי' שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קנב, ופס"ד ממרן הגריש"א שליט"א בדברי משפט כרך ד עמ' קמה. אמנם עיי' קובץ שעורים כתובות אות רמד עפ"י רש"א ור"ן כתובות עג דהא דמיקרי בעילת זנות כשאין לה כתובה, זה משום שאין דעתה סומכת ואינה נמכרת לו אלא כזונה, אבל היכא שהוא סבור שנתקיים התנאי וכוונתו לבעית אישות, ושניהם סוברים שיש לה כתובה, וטועים דבאמת אין לה, לא מיהרי בעילת זנות בשוגג, דצ"ל כונה לשם זנות אין כאן איסור כלל.

והנה בנידון דידן שהחתן ידע שנושא גיורת, שהרי גם בכתובה נכתב שהיא בת אברהם אבינו, ומן הסתם גם למד במשנה כתובות הנ"ל שגיורת שנתגיירה יתירה על בת שלש שנים ויום אחד כתובה מנה כצעולה, ואין לה טע"ב כיון דלאו בחזקת בתולה נשאה, וכפרש"י שם, אמנם כיון שכתובה כתב לה מאתיים בתורת בתולה, יש להסתפק בכוונתו, האם כתב כן רק כדי לפארה ולשצחה ולהוסיף לה מה שלא מגיע לה עפ"י הדין, ובזה קמו דברי התש"צ"ן שלא חיישינן בהא למיחזי כשיקרא, או די"ל שסמך על כך שלמרות שהיתה נכרית עד גיל שבע עשרה, היא בתולה, אם משום שכך אמרו לו אחרים או שכך אמרה לו היא עצמה, ורימה עלמו שדינה כבתולה לענין הכתובה למרות מה שמפורש במשנה, וא"כ אין לה כתובה, וכמו שפסק בעין יחזק הנ"ל, ואף אם אין בעילתו בעילת זנות כיון דשוגגים הם וסבורים שכתובה קיימת, מ"מ יש להודיעם כדי שיכתוב כתובה מחוקקת.

והורה בזה מרן הגריש"א שליט"א שאין להלריך כתובה חדשה, ויש להכשיר צדיעבד את הכתובה שכתב לה מאתיים בתורת בתולה, כיון שאין חשש תקלה שתינשא בעתיד לכהן, שהרי נכתב בה שהיא צאלע"ה. ועי' להלן בדברי חבר בית הדין הגר"כ אייזנשטיין שליט"א.

ג. נוסחאות הכתובה האשכנזית והספרדית שונות זו מזו, וכבר נקבלו וצאו הנוסחאות השונות ומקורותיהן בספרים החשובים סדר כתובה כהלכתה וספר משפט הכתובה. שם לוינו מקור הנוסח הספרדי הכולל קבלות שמקבל עליו החתן ובתוכן שלא לשאת אשה על אשתו, בספר נהר מלרים ה' כתובות אות יד ושער המפקד אבהע"ז סוף ה' כתובות עמ' לא ועוד. נוסח זה מובא גם בשו"ע אבהע"ז סי' עו פ"ח שצמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו ראוי לישא אשה על אשתו שלא ברשותה "וכ"ש אם התנה בכתובה שלא לישא אשה אחרת עליה". ובהלכות חליצה סי' קסט בפירוש סדר חליצה אות מו כתב וז"ל: אע"ג דליכא חדר"ג, שלא גזר אלא עד סוף אלף החמישי, מ"מ כל אדם משציעין אותו בעת נישואין שלא ישא אשה על אשתו וכו'. ע"כ. ואם בשו"ע סי' א סעי' יא כתב שטוב לתקן בחרמות ונידויים שלא ישא אשה על אשתו.

וברור שיש להקפיד על הנוסחאות המקובלות של כל עדה ואין לכתוב נוסח אשכנזי לצד עדות המזרח, שלא קבלו את חדר"ג, מכיון שכתובה האשכנזית אין כל התחייבות שלא לישא אשה על אשתו, ונמלא הבעל ללא כל מחוייבות בענין זה. וכן הביא בקונטרס השבעתי אתכס (ירושלים תשנ"ה) עמ' יח בשם הגרשז"א ז"ל שכל אלו שנהגו ליטבע ימשיכו צמנהג זה שהרי זה מנהג שנהגו כן בכל הדורות וכמובא בארץ החיים. ועי' להלן מהגר"כ אייזנשטיין שליט"א בשם מרן הגריש"א שליט"א.

ד. מקור המנהג לכתוב העתק כתובה ולהשאירו בידי הרב, מוזכר בס' נהר מלרים מנהגים והלכות בה' כתובות שנהגו במלרים לכתוב שתי כתובות וסופרי צ"ד כותבין את שניהם כדי למנוע מכשול אם נאבדה כתובה ואסור לשהות עם אשתו בלא כתובה. והוסיף שמנהג זה ראיתיו לראשונה בעוצ"י תוניס יע"א

ועוד מקומות. ע"כ. ועיי' שו"ת רדצ"ז ח"ד סי' אלף קסה (קיד) דדרך הסופרים שמניחים אללם תופס הכתובה והסכום והתנאים שציניהם.

וכבר ערערו אחרונים על מנהג זה שמעתיקין הכתובה ומחתימין עליה את העדים, שהרי זה ככותב שני שטרות ביום אחד ששני השטרות פסולים ואין גובין בהם, עיי' שו"ע חו"מ סי' מא סעי' א ובסמ"ע וש"ך סס דחוששין שמא יטרוף פעמיים, אא"כ כותב על השטר השני שהוא העתק, וכמו שכתב בשו"ת ריב"ש סי' תיג והוצא ברמ"א בשו"ע חו"מ סי' מא סעי' ג: וכל שטר שמטפיסין מעתיקין אותו אות באות משטר הראשון וכותבין בו שהוא העתק. ע"כ. ועיי' חו"מ ס"ק כח שתועלת שטר העתקה שנכתב אות באות וכתב בו שהוא העתק, הוא לענין שאם לא יהא גוף השטר קיים שיזכה עיי' העתקה זו, שלא יוכל לטעון להדי"ם, וכן בשטר מכר שיוכל להחזיק במכר, אבל לענין פרעון וגבייה ממשעבדי פשיטא דלא מהני, דאין טורף אלא בגוף השטר. וכ"מ סס בסמ"ע ס"ק כו ובנתה"מ חדושים ס"ק כ. ועיי' תשו' מרן הגריש"א בספר סדר כתובה כהלכתה עמ' סז: חלילה מלסמוך על הכתובה השניה לענין איסור שהיה ואסור לעשות כן שא"כ מחזיק שתי כתובות, ויש לזיין על ההעתק הנשלח לרצנות שזה העתק בלבד. ע"כ. וכן הוצא בשמו בס' משפט הכתובה ח"ב עמ' תקעז: להסדיר את העתקי הכתובה של הרצנות באופן שיהיה מודפס על כל השטר שהוא העתק ולא ניתן לגביה. ע"כ. ועיי' עלה יונה לר"י מרצבך דף ריג בתשו' להגרלפ"פ שיש לכתוב העתק בלי חתימות עדים.

[ויעו' פסקי דין ירושלים כרך ה' עמוד ר"ד]

אברהם דוב לויין.

ב

1. ע"ד מרן שליט"א: וודאי לכתחילה אין לכתוב בתולתא בכתובת גיורת, אך צדיעצד אם הצעל ידע והתחייב מאתיים מעלמו וגם כתוב בת א"א שאין מכשול שהיא תנשא לכהן, ויש להניח שכוונת הצעל היתה שהיא בתולתא במליאות (אבל לא בדין), אין לחייב להלריכו כתובה אחרת.

ועיי' באג"מ חו"מ סי' קיח שכתב שיש לכתוב בתולתא רק אם היא נבעלה לכשרים לכהונה וממילא אין מכשול. ולפי"ז ה"ה בנד"ד שכתב בת א"א וידעו להזהר שהיא פסולה לכהונה. אך עיי' תשו' הגר"ח"פ שייכבד בקובץ שאלים בתשובה סי' כה שכתב על דברי האגרות משה דלא יאות למעצד הכי מלצד בשעת הדחק יולא מן הכלל, אבל אין לנהוג כך בכל אופן וכו', וע"כ ראוי וכונן ללמד דבר זה כל מסדרי הקדושין וינהגו כן. ע"כ.

2. וודאי מן הראוי שצני עדות המזרח יכתבו כתובה כמנהגם, ורזוי שהרב הרושם נישואין יתן לצני עדות המזרח כתובה כמנהגם בשעת הרישום נישואין ולהגיד להם להשתמש עם הטופס שנמסר להם.

נחום אייזנשטיין.

מסקנות

א. עפ"י הוראת מרן הגריש"א שליט"א, מכיון שפירש בכתובה שהכלה היא בת אברהם אבינו, ואין חשש טעות להתירה לכהונה בעתיד, יש להכשיר בדיעבד כתובה זו שכתב לה מאתים בתורת בתולה. אבל לכתחילה בודאי אין לכתוב "בתולתא" ו"בתולייכי" בכתובה של נזירת. ב. עפ"י הוראת מרן הגריש"א שליט"א בן עדות המזרח - שלא קבלו את חרם דר"ג - צריך לכתוב כתובה בנוסח הנהוג אצלם, שיש בו גם התחייבות מצד החתן שלא לשאת אשה על אשתו.

ג. את העתק הכתובה שנכתב לצורך שמירה במשרד הרבנות, אין לכתוב על שטר רגיל, כדי שלא יהיה ככותב שני שטרות כיום אחד ששניהם פסולים. אלא יש לכתוב ההעתק על שטר מיוחד לכך. ועדיף יותר שלא לכתוב כלל טופס נוסף אלא לצלם את השטר המקורי שנמסר לאשה.